

20 березня в Будинку кіно відбулася прем'єра фільму «Загублений рай», присвяченого 200-річчю Миколи Гоголя

Трагедія Гоголя

«Загублений рай»

Автори сценарію — Ганна Чміль,

Ростислав Плахов-Модестов

Режисер — Ростислав Плахов-Модестов

Художник — Сергій Якутович

Композитор — Святослав Крутіков

Тексти Гоголя читає Назар Задніпровський, автор-

ський коментар — Лесь Задніпровський, у кадри — ак-

тор Олексій Вертинський.

Національна кінематека України, 2008.

Усі знають, що мальоване кіно — це анімація. Мальовані або лялькові персонажі рухаються, перетворюються на живих істот, наділені душею (звідси й назва). Виникає світ, творений фантазією художника і кінематографіста, які цих персонажів наділяють плоттю і долею. У режисера Ростислава Плахова-Модестова і художника Сергія Якутовича також мальоване кіно, але не анімація. Засобами, якими володіє художник (рисунок, розписи, макети), розповідається про історію людини та її час.

«Загублений рай» уже третій спільний фільм цього дуєту, і художника в цьому разі можна назвати співавтором стрічки. Нині така активність представників дружнього цеху не дивує, адже образотворче мистецтво активно видозмінюється, віртуалізується. Якщо художнику стає тісно в рамках свого мистецтва, він звертається до інсталяцій і перформенсів, які допомагають долати статику зображення, виходити за рамки полотна, втягувати в дію глядача. Інші художники апелюють до комп'ютера, кіно, вчиняють експансію, аби на чужій території досягати потрібної мети.

Ростислав Плахов-Модестов, режисер досвідчений, не вперше працює з матеріалом минулого, серед його фільмів — немало з історії України від давнини до ХХ століття. Він розповідав про епохи, про видатних історичних діячів. Микола Гоголь — геній, який постійно привертає до себе увагу і викликав до життя вже не один фільм — ігровий, документальний. І от ще один. Чим же він відрізняється від попередніх?

Показати історію віддаленого, «докінематографічного» минулого не з легких завдань, адже вибір іконографічного матеріалу невеликий (наявні ілюстрації до творів, фрагменти з фільмів-скранізацій, дикторський текст, популярні нині скромні режисерські ілюстрації до творів). Плахов-Модестов і Якутович обрали інший шлях — вони прочитують долю Гоголя, його життя і творчість (а ці поняття в цьому разі нерозривні) як велику світоглядну, внутрішню драму видатного письменника й пропонують власну її інтерпретацію — і концептуальну, і зображальну. Мудрий Василь Шукшин влучно вловив закономірність, яка змушує письменника покидати рідну землю, хоча саме там він себе найкраще почуває: «Скільки радості «недоодержали» люди через те, що не готові розуміти велике серйозне мистецтво! І скільки халтури, пустодзвонства кинуте було в різний час на їхні голови. (...) Сумно, що

в пошуках цього «розумного, вічного» треба підніматися й покидати землю батьків і дідів»¹. Гоголю довелося покинути не тільки рідну Василівку, Полтавщину, а й Україну. Першою книжкою, написаною в столиці Російської імперії, він здобув визнання найавторитетніших людей у літературних колах. І це лестило і п'янило.

...Відомо, якою тривалою є полеміка довкола того, чий Гоголь письменник — український чи російський? Не менш активно обговорюють загадку життя класика: чому через якихось 20 років після тріумфального дебюту він втратив здатність творити? Авторі фільму поєднали ці два питання в одне і подивилися глибше, акцентуючи увагу на тому, чим обернулася для Гоголя невизначеність його «національної прописки», пристановища його душі. Ота розірваність душі між рідною і вже далекою, аж чужою Україною та величною й притягальною Росією і призвела до втрати письменницького хисту, а далі — втрати життєспроможності, оскільки життя і літературна творчість були для Гоголя тотожними.

Сюжет фільму розгортається через портрети Гоголя, його персонажів і людей його кола. Один із ключових моментів: російський критик В.Белінський, похваливши Гоголя за його відречення від української мови, продовжує вже разом з іншими впливовими інтелектуалами «виховувати» його в цьому дусі і врешті домагається свого — геній зрікається батьківщини. Він не гудить її, але перестає згадувати, а його Тарас Бульба у другому варіанті повісті вже стає російським національним героєм. Однак плата за втрачений рай не забарилася. Вичерпаність душі, виснаженість духу. Пошуки раю в чужих землях виявилися марними.

Такий суворий вирок за зраду. І автори знаходять підтвердження своїй версії у творах самого Гоголя. Все логічно, все відповідає дійсності. Та з'являється глибокий щем разом із думками про те, що це не єдина жертва того зловісного «відомства, яке займається людськими душами» (вислів із фільму).

Фільм цікавої кінематографічної форми не залишає байдужим, будить бажання ще глибше зануритися у світ Гоголя, збагнути трагедію його душі.

1. Монолог на лестниці // Васи́лий Шукшин. Собрание сочинений. Т. 3. — М.: 1985. — С. 605.